

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет природничих наук

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПЕДАГОГІКА

Освітня програма: Середня освіта (біологія та здоров'я людини)

Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Спеціалізація 014.05 Біологія та здоров'я людини

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 6 від 26.01. 2024 р.

ЗМІСТ

1. Загальні відомості
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальні відомості	
Назва дисципліни	Педагогіка
Викладач	Кіндратюк Богдан Дмитрович
Контактний телефон викладача	0673422165; 0666792572
E-mail викладача	bohkind@ukr.net
Формат дисципліни	Нормативна. Дисципліни спеціальної підготовки
Обсяг дисципліни	Один семестр, 3,0 кредити, загальна кількість годин: 90 (30 – аудиторна робота (16 лекцій, 14 практичних), 60 – самостійна робота
Покликання на сайт дистанційного навчання	http://d-learn.pu.if.ua/ ; meet.google.com/wbm-bwmh-ebz
Консультації	60

2. Анотація до курсу

3. Мета та цілі курсу. Засвоєння знань про теоретичні основи сучасної педагогічної науки, а також умінь, які необхідні для ефективної організації навчання та виховання здобувачів середньої освіти в умовах сучасного суспільства. Створити підґрунтя педагогічного мислення майбутніх учителів/вчительок, розвинути здібності до осмислення педагогічної дійсності, уміння приймати найбільш ефективні рішення у відповідності з педагогічними закономірностями, принципами виховання та навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати:**

- основні педагогічні поняття;
- основні положення сучасних педагогічних теорій, які ґрунтуються на особистісно-орієнтованому розвивальному підході;
- методологічні основи процесу виховання та навчання, їхньої сутності;
- наукові методи діагностики вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти;
- зміст, методи й форми навчання, активізації пізнавальної діяльності особистості;
- педагогічні основи формування та управління розвитком учнівського колективу;
- функціонування освітньої системи в Україні.

У підсумку вивчення курсу педагогіка здобувачі й здобувачки вищої освіти повинні **вміти:**

- проводити навчально-виховну роботу зі школярами у відповідності до основних

педагогічних закономірностей і принципів;

- планувати педагогічну діяльність, ставити мету і задачі, намічати близькі, середні і віддалені перспективи;

- застосовувати у практичній діяльності основні форми організації виховання і навчання здобувачів середньої освіти й позашкільних навчально-виховних закладів;

- використовувати в практичній роботі методи і засоби виховання та навчання, обираючи оптимальне співвідношення для конкретних ситуацій;

- ефективно керувати діяльністю і спілкуванням учнів у колективі в процесі уроку та позакласних виховних заходів;

- організувати колектив вихованців на виконання певних задач, аналізувати педагогічні ситуації, результати виховання і навчання, вивчати учнів та учнівські колективи, виявляти причини відставання у навчанні, недоліки проведення і та намічати ефективні засоби стосовно їхнього подолання;

- займатися самоосвітою, використовувати у практичній діяльності досягнення педагогічної науки і передового педагогічного досвіду, проводити доступні педагогічні дослідження, проявляти творчий підхід до справи, не допускаючи формалізму й шаблону в педагогічній діяльності;

- ефективно виконувати функції класного керівника, організувати позакласну і позашкільну роботу зі здобувачами освіти, а також роботу з батьками, громадськими організаціями, органами учнівського самоврядування.

4. Результати навчання (компетентності)

-- *мотиваційної*: стремління до культурного зростання засобами професії та усталеному інтересі до безперервного оновлення індивідуально-викладацького ресурсу;

-- *освітньо-практичної*: знаннях основних теорій розвитку учнів різними засобами й розуміння їх основ для забезпечення самобутнього застосування педагогічних ідей, а також проведення відповідних досліджень;

-- *апперцепційної та інтеграційної*: здатність до сприйняття нових предметів і явищ об'єктивного світу під кутом зору попереднього індивідуального досвіду, психічного стану тощо й упровадження засвоєного знання в педагогічну реальність; зрозуміле донесення власної професійної позиції до фахівців і нефахівців у педагогічній галузі;

-- *самовдосконалювальна*: прагнення та здатність до безперервного професійно-педагогічного самовиховання, самокорекція тощо), критичне ставлення до його результатів;

-- *саморозвивальної*: застосування знання для вирішення проблем розвитку себе й іншого у новому середовищі та культуровідповідних контекстах розвою особистості;

-- *комунікативної*: здатність сприймати іншого в руслі діалогу; уміння провокувати здобувачів середньої освіти до дискусії, вести полеміку з ними;

-- *інтерактивізуюча*: використання нових технологій здобування відомостей для ефективного проведення занять із вихованцями; організація таких форм їхнього навчання, що відповідають, приміром, композиції окремих музичних творів, їх інтерпретації, зокрема вибудовуванням своєрідної емоційної програми зустрічі зі здобувачами освіти, зав'язкою-імпульсом, рельєфними динамічними відтінками, настроями, колізіями, кульмінацією та фіналом; пафосом і катарсисом.

-- *пізнавальна*: здатність самостійно вдосконалювати свої здібності, тренування стресостійкості, розвивати емоційну культуру для ефективно засвоєння нових відомостей, їх інтерпретації.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу	90 год.
Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16 год
практичні заняття	14 год
самостійна робота	60 год.
	Ознаки курсу
Семестр 2-й	Спеціальність 014.05 Середня освіта (біологія та здоров'я людини) СОБ; природничі науки
	Курс (рік навчання) 1-й (2-й)
	Нормативний

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконання
<p>1. Педагогіка як наука, її зв'язок із практикою. 1.1. Визначення сутності педагогіки в системі гуманітарних наук. 1.2. Об'єктивні соціально-економічні передумови виникнення й розвитку педагогічної теорії. 1.3. Об'єкт, предмет педагогіки. Функції педагогіки: фундаментальна та прикладна, рівні їхньої реалізації. 1.4. Основні категорії педагогічної науки: виховання, освіта та навчання. 1.5. Методи науково-педагогічних досліджень.</p>	Лекція	<p>1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с; 2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки</i>. Наук. біб-ка ун-ту. Електр.б-ка. 2. Рудницька О. <i>Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб.</i> Тернопіль, 2005. 3. Щербань П. <i>Прикладна педагогіка (Таблиці) // Хрестоматія з педагогіки</i>. Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка. 4. Будь-який поважний посібник із педагогіки, зокрема М. Фіцули, опублікований у незалежній Україні.</p>	<p>1. Перечитати текст лекції швидкісним способом (прочитати за діагоналлю, уловити смисл, при цьому звернути увагу на основні сутнісні блоки; ще раз прочитати повільно, обдумуючи сприйняте. Використати різні способи фіксації прочитаного й підготуватися до самостійного переказування сприйнятого–осмисленого й зрозумілого.</p> <p>2. Скласти структурно-логічну схему лекції 1.</p>		До заняття
<p>2. Цілісний педагогічний процес – основний чинник усесбічного розвитку особистості. 2.1. Педагогічний процес як система, його закономірності й етапи. 2.2. Функції педагога та їх сутність. 2.3. Вимоги до вчителя. Основні групи педагогічних здібностей. 2.4. Професійні й особистісні якості. 2.5. Професійний потенціал педаго-</p>	Лекція	<p>1. Енциклопедія освіти; 2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки</i>. Наук. біб-ка ун-ту. Електр.б-ка. 3. Щербань П. <i>Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само.</i> 4. Рудницька О. <i>Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб.</i> Тернопіль, 2005. 5. Будь-який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні, зокрема М. Фіцули.</p>	<p>1. Скласти структурно-логічну схему лекційного заняття.</p> <p>2. ....</p> <p>4 год.</p>		До заняття

га, його майстерність. Атестація вчителів.					
2.6. <u>Сутність, закономірності та принципи процесу виховання.</u> Те-орія виховання як роз-діл педагогіки. Поняття мети виховання, її соціа-льна зумовленість..Поняття про закономірності ви-ховання. При-нципи виховання. Їхня роль у побудові виховного процесу.	Лекція	1. Енциклопедія освіти; 2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки.</i> Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка. 3. Щербань П. Прик-ладна педагогіка (Таблиці) // там само. 5. Будь-який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні.	Скласти структурно-логічну схему подібної теми лекційного заняття. 4 год.		До заняття
3. Зміст процесу виховання. 3.1. Поняття «зміст виховання». 3.2. Системний підхід у структуруванні змісту виховання. 3.3. Основні напрямки й завдання виховання. 3.4. Кодекс цінностей сучасного українського виховання Омеляна Вишневського. 3.5. Поняття <i>громадянське виховання</i> , його мета, сутність. 3.6. Загальні методи, засоби й форми процесу виховання.	Лекція	1. Енциклопедія освіти; 2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки.</i> Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка. 3. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само; 5. Будь-який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні.	1. Скласти структурно-логічну схему подібної теми лекційного заняття. 2. Написати есе «Мої життєві цінности». 4 год.		До заняття
4. Формування основ екологічної, тілесно(фізично)-оздоровчої та господарсько-трудової культури учнів. 4.1. Мета й сутність, завдання та зміст, основні напрямки екологічного виховання учнів у практиці навчального закладу. 4.2. Тілесно (фізично)-оздоровча культура як мета тілесно-оздоровчого виховання. 4.3. Господарсько-трудове виховання і	Лекція	1. Енциклопедія освіти. Київ, 2008; 2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки.</i> Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка; 3. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само; 4. Савчин М. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри : монографія. Дрогобич : ПП «ПОСВІТ», 2019. 232 с. 5. Будь-який поважний посібник			

професійна орієнтація.		із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні, зокрема, М. Фіцули.			
<p>5. Суть процесу навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.</p> <p>5.1. Виникнення та розвиток дидактики, її основні категорії.</p> <p>5.2. Поняття про навчальний процес.</p> <p>5.3. Структура процесу засвоєння знань. Види навчання.</p> <p>5.4. Оптимізація, інтенсифікація навчання, інновації в освіті.</p> <p>5.5. Закономірності, принципи й правила навчання.</p>	Лекція	<p>1. Енциклопедія освіти. Київ, 2008;</p> <p>2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки</i>. Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка; 3. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // <i>там само</i>; 4. Будь-який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні, зокрема М. Фіцули.</p>	<p>Написати реферат за питаннями теми. Дати визначення закономірностей, принципів навчання.</p> <p>2. Скласти структурно-логічну схему лекційного заняття.</p> <p>4 год.</p>		До заняття
<p>6. Зміст освіти в українському загальноосвітньому навчальному закладі.</p> <p>6.1. Особистісно-орієнтована освіта як чинник соціалізації особистості школяра.</p> <p>6.2. Компоненти змісту освіти.</p> <p>6.3. Державні нормативні документи, які відображають зміст освіти в ЗНЗ.</p> <p>6.4. Проблема диференціації й профілізації навчання та тенденції до забезпечення єдиних освітніх стандартів.</p> <p>6.5. Обов'язкові та факультативні навчальні дисципліни, включення до навчальних планів нових навчальних предметів.</p> <p>6.6. Методи та засоби навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.</p>	Лекція	<p>1. Енциклопедія освіти. Київ, 2008;</p> <p>2. Педагогіка / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки</i>. Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка; 3. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // <i>там само</i>; 4. Будь-який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні, зокрема М. Фіцули.</p>	<p>Скласти структурно-логічну схему лекційного заняття.</p> <p>4 год.</p>		
<p>7. Форми організації навчального процесу в ЗНЗ.</p> <p>7.1. Поняття про форми організації навчання.</p> <p>7.2. Розмаїття форм навчання.</p> <p>7.3. Характеристика класноурочної й</p>	Лекція	<p>1. Енциклопедія освіти. Київ, 2008;</p> <p>2. Педагогіка / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки</i>. Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка; 3.</p>			

<p>кредитно-модульної систем навчання. 7.4. Системи індивідуального, індивідуалізованого, взаємного, масового навчання та їх розвиток у дидактиці.. 7.5. Тенденції розвитку й удосконалення форм навчання. 7.6. Урок – основна форма навчання. 7.7. Оцінювання навчальних досягнень здобувачів і здобувачок основної школи.</p>		<p>Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само; 4. Будь-який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні, зокрема М. Фіцули.</p>			
<p>8. ШКОЛОЗНАВСТВО О. Принципи управління ЗНЗ. 8.1. Трактовка понять <i>управління, керівництво, менеджмент, педагогічний менеджмент.</i> 8.2. Керівництво, внутрішньошкільне керівництво, внутрішньошкільний менеджмент; загальні принципи керівництва педагогічними системами. 8.3. ЗНЗ як педагогічна система, об'єкт наукового керівництва. 8.4. Методична робота в ЗНЗ.</p>	<p>Лекція</p>	<p>1. Енциклопедія освіти. Київ, 2008; 2. Педагогіка / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки.</i> Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка; 3. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само; 4. Будь-який поважний посібник із педагогіки, зокрема М. Фіцули</p>	<p>1. Запропонувати заголовки до абзаців одного з рекомендованих джерел, у розділі якого викладено тему заняття (за вибором студента). 2. 3. 4 год.</p>		
<p>Практичне заняття 1. Педагогіка як наука та її зв'язок з практикою. 1.1. Визначення сутності педагогіки в системі гуманітарних наук. 1.2. Об'єктивні соціально-економічні передумови виникнення й розвитку педагогічної теорії. 1.3. Об'єкт, предмет педагогіки. Функції педагогіки: фундаментальна та прикладна, рівні їх реалізації. 1.4. Основні категорії педагогічної науки: виховання, освіта та навчання.</p>	<p>практичне</p>	<p>1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.; 2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // <i>Хрестоматія з педагогіки.</i> Наук. біб-ка ун-ту. Електр. б-ка. 3. Рудницька О. <i>Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб.</i> Тернопіль, 2005. 4. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само. 5. Будь-який поважний посібник із</p>	<p>10 балів</p>		<p>До заняття</p>

<p>Практичн. заняття 2. <u>Формування, виховання та розвиток особистості як психолого-педагогічна проблема.</u> 1. Особистість як предмет дослідження психологічної та педагогічної науки. Українська народна педагогіка про особистість, основні чинники її розвитку, виховання та формування. 2. Закон омірності розвитку особистості. 3. Теорії розвитку особистості. 4. Вплив середовища на розвиток і формування особистості. 5. Роль діяльності, активності й спілкування у формуванні та розвитку особистості. 6. Виховання як провідний чинник розвитку та формування особистості. 7. Характеристика вікових стадій розвитку особистості здобувачів середньої освіти.</p>		<p>педагогіки, опубліковані в незалежн. Україні. 6. Опалюк Т. Дидактико-методичні матеріали для написання соціально-педагогічного есе // <i>Педагогіка і психологія: вісник НАПН України</i>. Київ, 2018. № 3. С. 77–84.</p>	
--	--	--	--

Практичне заняття 3.

Суть, завдання та зміст виховного процесу в сучасній школі.

- 3.1. Виховання як процес цілеспрямованого формування особистості.
 3.2. Мета (поняття мети виховання, її соціальна зумовленість), суть і завдання виховного процесу відповідно до законодавства України про нову українську школу.
 3.3. Зміст виховання учнів у сучасній школі. Кодекс цінностей сучасного українського

практичне

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 2. Електронні хрестоматії з предметів «Педагогіка», «Музична педагогіка», «Сучасні освітні технології».
 2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук

10 балів

До заняття

виховання (за Омеляном Вишневським)
3.4.ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ.

5.1.Закономірности виховання. Їхнє значення в побудові виховного процесу.

5.2. Принципи виховання як відображення закономірностей виховного процесу в навчальному завладі.

Практ.зан. 4. Загальні методи виховання.

6. Система оцінювання курсу

практичне

України / гол. ред В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

1. Головченко Г. Тенденції розвитку медіаосвіти в Канаді // *Педагогіка і психологія: вісник НАПН України*. Київ, 2019. № 1. С. 77–86.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Електронні хрестоматії з предметів «Педагогіка», «Музична педагогіка», «Сучасні освітні технології».

10 балів До заняття

Загальна система оцінювання курсу:

практичне

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Педагогіка (удоскон. лекції) / уклад. Б. Кіндратюк // *Хрестоматія з педагогіки*. Наук. біб-ка ун-ту. Електр.б-ка. 3. Щербань П. Прикладна педагогіка (Таблиці) // там само. 5. Будь-

1.

10 балів До заняття

який поважний посібник із педагогіки, опубліков. в незалеж. Україні. 6. Електронні хрестоматії з предметів «Педагогіка», «Музична педагогіка», «Сучасні освітні технології».

Вимоги до письмової роботи.

практичне

До заняття

Семінарські заняття

Умови допуску до підсумкового контролю.

50 балів студент отримує за відвідування занять, виконання навчальних завдань, а других 50 – за відповідь на екзамені чи тестуванні в Центрі дистанційного навчання

7. Політика курсу. Звертається особлива увага на відвідування студентами занять (за це здобувач освіти отримує перших 50 балів), підготовку

Кореляція поставлених завдань, теоретичної та

запропонованих практи
завдань самостійної чної
роботи, участь у значим
конкурсі «Найкраще ості й
запитання до виснов
викладача» на ків
кожному занятті,
творчий підхід до
вирішення
проблемних
ситуацій, уміння
застосовувати
теоретичні знання
при накресленні
(моделюванні)
шляхів розв'язання
таких ситуацій,
активна участь у
мікрОВикладаннях
(ділових іграх), де
передусім
оцінюється вміння
активізувати
навчально-
пізнавальну
діяльність учасників
педагогічної гри,
зокрема шляхом
постановки
проблемних
запитань до
виконавців тих чи
інших ролей.

8. Рекомендована література

1. Антологія педагогічної думки Східної Галичини та українського зарубіжжя ХХ століття: навч. посіб. / Т. Завгородня, З. Нагачевська, Н. Салига та ін. Івано-Франківськ : Видавництво "Плаї", 2008. 480 с.
2. Конституція України / Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ, 2005.
3. Закон України «Про освіту» / Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ, 2005.
4. Закон України «Про загальну середню освіту» / Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ, 2005.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті / Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ, 2005.
6. Закон України «Про позашкільну освіту» / Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ, 2005.
7. Вишневський О. Теоретичні основи національного виховання (у 2 т.). Дрогобич : «Коло», 2005.
8. Головченко Г. Тенденції розвитку медіаосвіти в Канаді // *Педагогіка і психологія*: вісник НАПН України. Київ, 2019. № 1. С. 77–86.
9. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

10. Гуманістична психологія: Антологія / навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ : Пульсари, 2001. Т. 1: Гуманістичні підходи в західній психології ХХ століття. 252 с.
  11. Завгородня Т. Розвиток дидактичної думки в Галичині у 20-30-і роки ХХ ст. // *Обрії*. 1998. № 1. С. 8–12.
  12. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред Василь Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
  13. Зязюн І., Сагач Г. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів середніх і вищ. навч. заклад. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 214 с.
  14. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / ред. Іван Зязюн. Київ : Вид-во “Віпол”, 2000. 635 с.
  15. Олексюк О. Формування духовного потенціалу студентської молоді. Київ : КДІКК. 1996. 253 с.
  16. Опалюк Т. Дидактико-методичні матеріали для написання соціально-педагогічного есе // *Педагогіка і психологія: вісник НАПН України*. Київ, 2018. № 3. С. 77–84.
  17. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.
  18. Світ педагогіки Східної Галичини й українського зарубіжжя ХХ століття: ідеї, афоризми, висловлювання : навч. посіб. / укладачі Т. Завгородня, Л. Прокопів, І. Стражнікова, Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2010. 212 с.
  19. Скульський Р. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості : монографія. Київ : Вища шк., 1992. 135 с.
  20. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1978. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра.
  21. Струманський О. Народно-побутові уявлення українців про становлення і розвиток особистості // *Рідна школа*. 1994. №9.
  22. Фіцула М. Педагогіка. Тернопіль: Богдан, 2017. 354 с.
Абетка директора школи. Київ, 2022.
  27. Електронні ресурси
    1. pidruchniki.ws/pedagogika
    2. readbookz.com/books
    3. pedagogika.ucoz.ua
    4. ukrkniga.org.ua
    5. www.refine.org.ua
    6. Studentam.net.ua,
- а також від від Б.Кіндратюка, О. Ростовського, О. Рудницької, кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика, ін.

Підвищував кваліфікацію в 2022 році в Одеській юридичній академії, опублікував статтю в збірнику: *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 184–187.